

ŠTA BI TREBALI BITI PRIORITETI U RADU I DJELOVANJU ISLAMSKE ZAJEDNICE?

Budući da je nedavni izbor novog Reisu-l-uleme Husein efendije Kavazovića događaj od prvorazrednog značaja za Islamsku zajednicu u BiH Redakcija Novog muallima odlučila je u ovom broju, uz izbor iz Programa rada novoizabranog Reisu-l-uleme, kao temu za Forum postaviti pitanje koje se tiče prioriteta u budućem radu i djelovanju Islamske zajednice.

S odgovorima na postavljeno pitanje koje objavljujemo u ovom broju želimo i za stranice narednih brojeva Muallima otvoriti prostor za sve one koji žele i mogu dati svoj doprinos daljem profiliranju programskih opredjeljenja i ciljeva Islamske zajednice koja su prihvaćena i legitimirana izborom Husein efendije Kavazovića za Reisu-l-ulemu, posebno u područjima odgoja i obrazovanja, obrazovnih zavoda i institucija, obrazovnih strategija, planova i programa, zadataća i izazova.

IZBOR IZ PROGRAMA RADA NOVOIZABRANOG REISU-L-ULEME
HUSEIN-EF. KAVAZOVIĆA - U MANDATU 2012-2019. G./1433-1440. H.,
PROGRAM JE OBJAVLJEN U TUZLI, RAMAZANA 1433./AUGUST A 2012.

PODRUČJA I PRAVCI DJELOVANJA

Jačanje organizacionih kapaciteta

a) Sabor, kao najviše predstavničko i normativno tijelo Islamske zajednice, određuje strategiju i pravce razvoja i rada cjelokupne Zajednice, usvaja propise i vrši određena imenovanja unutar Islamske zajednice. Sabor treba da osigura svoju samostalnost u radu unutar Islamske zajednice kakvu ima u ustavnoj normi. Sabor treba da razvije kapacitete za takvo djelovanje kako bi zauzeo pripadajuću mu ulogu u reformama Zajednice. Četverogodišnji i jednogodišnji planovi rada Sabora treba da budu koncipirani tako da normativno predvode i omogućavaju reforme i razvoj Zajednice. Donošenje novog Ustava i pravnih akata koji će omogućiti i pratiti njegovu primjenu je iznimno važan zadatak. Saborske komisije su važan instrument odgovornog rada Sabora, te ih je neophodno profilirati tako da mogu efikasno izvršavati svoju zadaću. Sabor treba da ima svoj sekretariat koji će servisirati sve njegove aktivnosti.

b) Reisul-ulema simbolizira jedinstvo dina i ummeta u Islamskoj zajednici, vrhovni je muftija i predstavlja Islamsku zajednicu. Reisul-ulema rukovodi radom Rijasetu. Reisul-ulema je inokosni organ, a svoje aktivnosti organizira na osnovu plana, koji usvaja Sabor Islamske zajednice. Reisul-ulema za svoj rad odgovara Saboru. Pomoć u radu pružat će mu vijeće muftija i savjeti eksperata za pojedina pitanja.

c) Vijeće muftija je savjetodavno tijelo koje sudjeluje u artikuliranju glavnih pravaca u radu Islamske zajednice, a kojim predsjedava reisul-ulema. Vijeće muftija zasjeda šest puta godišnje, odnosno jednom u toku dva mjeseca.

d) Kao najviši izvršni organ, Rijaset treba da organizira, vodi, usmjerava i nadzire sve izvršne djelatnosti Islamske zajednice. To tijelo treba da bude koncipirano tako da ima veću operativnu efikasnost nego što je to bilo do sada, a da njegovi članovi imaju definirane nadležnosti po pojedinim resorima i odgovornost za rad resora, te vremenski ograničene mandate. Rijaset će se, kao najvažnijim područjima svog rada, baviti: organizacijom vjerskih poslova, sistemom obrazovanja, poslovima iz domena materijalno-finansijskog jačanja Islamske zajednice, administrativnim i pravnim pitanjima, pitanjima vezanim za dijasporu te pitanjima u vezi s dijalogom i odnosima s inozemstvom. Rijaset će se intenzivno baviti pitanjima imameta, hatabeta, muallimata, programima obdaništa, mektebima, vjeronaukom u školama, programima odgojno-obrazovnog djelovanja među mladima, programima za edukaciju i aktivnije uključivanje žena u procese misije, edukacijom odraslih, pitanjem važa i uloge važa, organiziranjem predbračnih i porodičnih savjetovališta i drugim pitanjima vjerskog karaktera. Rijaset će aktivno i konzistentno razmatrati sva pitanja u vezi sa sistemom obrazovanja u Islamskoj zajednici, kako na nivou srednjeg tako i visokog obrazovanja i naučno-istraživačke djelatnosti. Također, Rijaset će predano razmatrati planove, analize i izvještaje svih resora, ustanova i tijela Islamske zajednice, te, na osnovu utvrđenih kriterija, vrednovati uspješnost njihova rada. Ovaj najviši organ će pokretati inicijative i donositi prijedloge normativnih akata za usvajanje u Saboru. Rijaset će se sistematično baviti materijalno-finansijskim i vakufskim pitanjima. Pored spomenutog, neophodno je uvesti prakse i procedure efikasnog administrativnog poslovanja, standarde, pravila, obuku i treninge službenika u svim resorima Rijasetu, kao i

na svim ostalim nivoima djelovanja Islamske zajednice. Na osnovu platforme, koju će podnijeti Saboru na usvajanje, Rijaset će biti aktivni sudionik dijaloga s drugim vjerskim zajednicama i crkvama u Bosni i Hercegovini i izvan Bosne i Hercegovine. Također, nastavit će aktivno raditi na razvijanju saradnje s relevantnim institucijama u svijetu, na bilateralnom i multilateralom planu. Posebnu pažnju će pokloniti džematima u bošnjačkoj dijaspori i njihovom kvalitetnom organiziranju i povezivanju.

e) Muftijstvo ima pravni subjektivitet, a muftija je inokosni organ na području muftijstva. Broj službenika u uredima muftija treba da bude diferenciran prema složenosti pojedinih muftijstava. Veoma je važno to što je Islamska zajednica vratila titulu muftije u službenu upotrebu i njegovu funkciju u svoju strukturu. Potrebno je dalje razvijati odnosno unapređivati tu ulogu i funkciju. Princip idžtihada, kao neprekidnog promišljanja stvarnosti, s jedne, i načela islama, s druge strane, trajan je jer je životna pitanja potrebno uređivati prema načelima islama. Muftija treba da bude nosilac idžtihada – teorijskih stavova i praktičnih rješenja. Muftija se brine za očuvanje ispravnosti akaida i za šerijatsko-pravnu zaštitu prakse muslimana.

f) Dostignuti nivo organizacije medžlisa potrebno je unaprijediti i nastaviti njihovo jačanje, uvažavajući specifičnosti svakog medžlisa pojedinačno. Medžlisi su iznimno važan nivo u organizaciji i funkcioniranju Islamske zajednice u cijelosti. Reorganizirane službe Rijasetu, kao i uredi muftija, bit će mnogo više u mogućnosti pružiti organima medžlisa pomoć u onim oblastima djelovanja u kojima oni nemaju kapacitete da ih samostalno rješavaju. Glavni imami su najvrjedniji imami, s iskustvom u svome poslu, s izuzetnim organizacijskim i liderskim sposobnostima i mogu biti unaprijeđeni na sve dužnosti u Islamskoj zajednici. Predsjednici medžlisa su osobe s ugledom i sposobnostima u rukovođenju. Njihova uloga u funkcioniranju Islamske zajednice je veoma značajna.

g) Džemat je osnovna organizaciona jedinica Islamske zajednice. Zato će cijela struktura Islamske zajednice biti fokusirana na to da doprinese što uspješnijem funkcioniranju džemata. Posebnu brigu će Islamska zajednica kao cjelina pokazati prema opstojnosti i pretpostavkama za funkcioniranje ponovo uspostavljenih džemata u mjestima iz kojih su Bošnjaci protjerani tokom Agresije na BiH. Nosilac misije na nivou džemata je imam, hatib i muallim. Njegova uloga je veoma složena i uključuje širok spektar obaveza. On je faktor izravne i stalne interakcije Islamske zajednice s džematlijama. Svi potencijali Islamske zajednice će biti prvenstveno usmjereni u pravcu razvoja kadrova sposobnih za ovu dužnost. Materijalni položaj imama, kao i drugih službenika Islamske zajednice, jedan je od primarnih zadataka materijalno-finansijskog poslovanja Zajednice. Motiv za kvalitetan i požrtvovan rad imama ili muallime, svakako, nije plata ili druga naknada za rad i zalaganje. Motiv za misiju je višeg nivoa i utemeljen je u *imanu* i svijesti o *Emanetu*. Međutim, plata imama ili muallime mora biti takva da im osigurava lične i porodične potrebe i materijalnu situiranost u skladu s životnim standardima u mikro i makrosredini. Situiranost na tom nivou osigurava formalne uvjete za neovisan status unutar džemata, ali i šire sredine u kojoj imam i muallima djeluje. Ovo je moguće postići ukupnim materijalnim jačanjem Zajednice.

Normativna struktura

Neophodno je nastaviti s aktivnostima na izradi platforme, a potom i novog Ustava Islamske zajednice, kako bi se usaglasili ustavni tekst i praksa Islamske zajednice i kako bi se osigurale ustavne pretpostavke za reforme koje su neophodne. Posebno je važno urediti odnose između organizacionih dijelova Islamske zajednice koji djeluju u različitim državnopravnim okvirima, na način koji će biti najpodesniji za svaki od tih dijelova, kao i za Zajednicu u cjelini. Odmah potom neophodno je pristupiti normiranju svih oblasti djelovanja Islamske zajednice, s ciljem da se afirmira važnost normi, a diskreciono

odlučivanje svede na najmanju moguću mjeru. Ustavni sud Islamske zajednice ocjenjuje ustavnost propisa koje donose pojedina tijela i ustanove Islamske zajednice i rješava sukobe nadležnosti u radu. Taj sud mora biti neovisan od svakog utjecaja predstavničkih ili izvršnih organa Islamske zajednice.

Obrazovni sistem Islamske zajednice

Ustanove obrazovnog sistema Islamske zajednice su već prepoznate po svome kvalitetu u domovini i inozemstvu. Potrebno je osigurati dodatne preduslove za njihov dalji razvoj i potrebne reforme. Medrese su u svome radu postigle značajne rezultate i spadaju u red najuspješnijih škola ukupnog školskog sistema. Fakultet islamskih nauka, na kojem se školuje kadrovska supstanca Islamske zajednice, ali i ostali fakulteti, predstavljaju intelektualnu bazu koja mora aktivno učestvovati u artikuliranju svih važnih procesa u Islamskoj zajednici. Istovremeno, jedna od najvažnijih predstojećih obaveza jeste ta da se ukupni obrazovni sistem Islamske zajednice organizira tako da se kod učenika i studenata snažnije razvija jedinstven senzibilitet za misiju koju ima Islamska zajednica, svaki njen službenik, a potom i član. Obrazovanje kadrova bez tog kvaliteta neće dati potrebne rezultate. Također, potrebe zahtijevaju da se razvija naučnoistraživačka djelatnost u smislu empirijskih istraživanja religijskih tokova i općedruštvenih pojava, na temelju kojih bi se mogli donositi validni zaključci i mjerodavno planirati odnos prema tim pojavama.

Komuniciranje Islamske zajednice

Ovaj segment djelovanja Islamske zajednice bit će profesionalno organiziran, kako bi se mogao osigurati moderan način komuniciranja. Portparol Zajednice će nastupati u ime reisul-uleme, Rijaseta i Zajednice prema ukazanoj potrebi. Javni nastupi reisul-uleme će biti planirani. Islamska zajednica će imati dva osnovna oblika komuniciranja: a) interni i b) eksterni odnosi s javnostima. Interno komuniciranje će funkcionirati na svim nivoima organizacione strukture Islamske zajednice, s

jasnom namjerom blagovremenog i kvalitetnog informiranja i efikasne razmjene informacija. Eksterno komuniciranje prema masovnim medijima bit će planirano na dnevnom, sedmičnom, mjesečnom i godišnjem nivou; komunikacija u vrijeme vjerskih blagdana; komunikacija u vrijeme rasprava u društvu o važnim etičkim i drugim pitanjima; krizno komuniciranje u slučaju nepredviđenih događaja; produkcija vlastitih medijskih sadržaja...

Odgoj i edukacija

a) Obdanište

Islamska zajednica će sačiniti programe koji se odnose na odgoj djece predškolskog uzrasta. U njima će se ponuditi sadržaji značajni za taj uzrast, a u kojima će se razvijati osjećaji zahvalnosti na blagodatima, za pravdu, red, poštovanje, stid, čistoću i saradnju. Ljubav, pažnja, poštovanje i sigurnost kojom će biti okruženi polaznici obdaništa trebalo bi da pospješe sklonost simbolima i pojmovima islama. Svi sadržaji i ambijent bit će pažljivo osmišljavani i temeljeni na najboljim iskustvima iz naše tradicije ali i na savremenim psihološkim i pedagoškim saznanjima. Kadrovi za ovaj zadatak će biti pažljivo odabirani i trajno educirani. Neprestano će se vrednovati njihov rad. Jedan od ciljeva je da se pojmovi dozvoljenog i zabranjenog, lijepog i ružnog, poželjnog i nepoželjnog ponesu iz obdaništa, da bi se kasnije racionalizirali i dograđivali. Ovo područje djelovanja je relativno novo za Islamsku zajednicu i ona će angažirati sve svoje potencijale i iskazati odlučnost da razvije modele koji će biti uspješni.

b) Mekteb

Pouka u mektebima je stoljetna praksa odgoja i obrazovanja djece i omladine uzrasta od pete do petnaeste godine. Nju uglavnom izvode imami i muallime u mektebima, džamijama i drugim prostorima. Za nju postoje programi i udžbenici, kao i formalno obrazovani kadrovi. Ona je historijski potvrđena metoda odgoja i obrazovanja polaznika ovog uzrasta, oba spola, ali i, najčešće, emotivnog vezivanja za vrijed-

nosti islama i Zajednice. Nivo obuhvaćenosti potencijalnih polaznika, kvalitet nastave, uspješnost muallima i motiviranost polaznika i roditelja su različiti, ne samo od regije do regije, nego često od džemata do džemata. Mektebska pouka je najvažniji zadatak imama i muallime. Kao jedno od najvažnijih pitanja ukupne misije Islamske zajednice, uspješan rad mekteba je također primarna obaveza džematskog odbora, glavnog imama, predsjednika medžlisa, muftije i reisul-uleme. Potrebno je u ovom području napraviti temeljitu analizu stanja, a potom odrediti najbolje pravce djelovanja. Klasične metode učenja kao i moderna dostignuća pedagogije, metodike i drugih disciplina također treba da budu korišteni u procesu poučavanja. Metode Poslanikovog, a.s., poučavanja bit će studirane u Zajednici radi praktične primjene na ovom nivou odgoja i obrazovanja. Mekteb socijalno povezuje najbitnije strukture budućeg džemata skalom identičnih vrijednosti, iskustava i doživljaja koji čine podsvjesnu vezu naredne generacije džemata i društva, a ta veza čuva koheziju i ravnotežu mikrostrukture ummeta. Mekteb je više od bilo koje pojedinačne riječi na ovom polju djelovanja IZ.

c) Vjeronauka u školi

Odgovarajući na nove mogućnosti slobode izražavanja vjere i djelovanja vjerskih zajednica, Islamska zajednica se uključila u realiziranje programa vjeronauke u osnovnim i srednjim školama. Preuzela je obaveze izrade nastavnih planova i programa, udžbenika i školovanja nastavnika. Ova nastava se izvodi na većem dijelu teritorije BiH, ali, prema određenim kriterijima, i u drugim državama gdje Islamska zajednica ima nadležnost. Period provođenja ove prakse je relevantan za objektivno sagledavanje. Neki zaključci su neupitni: ovaj oblik upoznavanja učenika s islamom daje puno širu bazu uključenosti samih učenika, ima širok stepen podrške roditelja, ali i nejasan učinak na znanje i praksu islama kod učenika. Islamska zajednica je obavezna temeljito i stručno analizirati ovo pitanje, te na temelju toga kreirati najbolja rješenja u ovoj oblasti.

d) Odgojno-edukativni programi za mlade

Period od četrnaeste do devetnaeste godine predstavlja vrlo osjetljivo i zahtjevno razdoblje u razvoju jedne ličnosti. Vrijednosti prihvaćene u tom periodu života najčešće su prevladavajuće do njegovog kraja. Tragalački karakter toga životnog doba mlade čini otvorenim za pozitivne, ali i negativne sadržaje, kakvi su alkohol, blud, pornografija, ovisnost o cigareti i drogi, asocijalna ponašanja, nihilizam, huliganstvo, agresivnost, krađa itd. Obavezni školski sadržaji često nisu dovoljni ili nisu privlačni mladima. Ovaj problem jednako je izražen kod oba spola, uz određene nijanse razlika, i tako ga treba shvatiti i tretirati. Razni domaći i međunarodni pokreti i aktivnosti namijenjeni mladima, često pažljivo dizajnirani u najsnažnijim centrima manipulacije, privlače, okupiraju ili, barem na neko vrijeme, vežu taj uzrast za sebe. Društveni odgovor na ove izazove u školi, sportu ili drugim sadržajima je parcijalan. Društvo nema ni jedinstvenu ocjenu stanja ni jedinstven stav o vrijednostima koje bi trebalo promovirati, pa je onda taj odgovor još manje efikasan. Islamska zajednica je svjesna problema, ali još nije ponudila sistematičan odgovor, iako su njezini naponi uočljivi na nekim nižim nivoima djelovanja. Islamska zajednica mora uključiti sve svoje potencijale kako bi razvila strategiju djelovanja u ovom važnom segmentu i ponudila planove, programe i projekte, odnosno sadržaje koji će sistematski ujednačeno, sveobuhvatno i trajno tretirati ovaj aspekt potreba i izazova u društvu. Ti sadržaji moraju biti sinergija obaveznih programa u školama, pozitivnih poduhvata u društvu i lepeze sadržaja ponuđenih od Zajednice i nevladinog sektora. Potrebno je imati u vidu i mlade od devetnaest do dvadeset devet godina koji imaju specifičniju poziciju od ranije pomenutih grupa. Sve skupine mladih Zajednica treba trajno da uključuje, osmišljenim programima i projektima, u sportske, kulturne, ekološke, kreativne, humanitarne i druge aktivnosti, osiguravajući da njihova kreacija i energija ispuni Zajednicu i da oni u toj dobi prihvate odgovornost u Zajednici i odgovornost za Zajednicu. Pasivno i aktivno biračko pravo

mladih u Zajednici treba da bude afirmirano i ostvarivano, što će ih još više učiniti subjektima Zajednice.

Programi rada u okviru ženskih džemata

nivo obrazovanosti i društvene uključenosti muslimanki na području djelovanja Islamske zajednice je daleko najviši u povijesti i u stalnom je porastu. Realno je pretpostaviti da će broj i uloga žena profesionalno zaposlenih u Islamskoj zajednici rasti, posebno u daljem procesu razvoja i reforme Zajednice. Međutim, obuhvaćenost žena sadržajima vjerskog djelovanja je značajno ispod potreba i obaveza koje ima Zajednica. Žena je temelj ummeta: majka, supruga, učiteljica, odgajateljica i faktor integracije. Modernim razvojem svijeta i strukturama koje su uspostavljene, najviše izmijenjena i opterećena uloga u društvu je uloga žene. Njeni prirodni kapaciteti se nisu promijenili, a obaveze su dramatično narasle. Žena je sve više usamljena i sve manje shvaćena. Ženama svih dobi i iz svih slojeva društva je potrebna podrška. Zato Islamska zajednica treba da promijeni svoju filozofiju i praksu u odnosu na ovo pitanje. U svojim školskim programima, srednjoškolskim i visokoškolskim, u istraživanjima, idžtihadu, nastupima i angažiranju žena, Zajednica bi trebalo da čini mnogo više da današnja žena bude aktivni subjekat društva, Zajednice i ummeta. U tom smislu, razvijati će se programi za žene i pozivati ih da se uključe u kreiranje procesa u Islamskoj zajednici i aktivno sudjeluju u njenim aktivnostima.

Posebni edukativni programi

Bogatstvo islamskog znanja, kulture, tradicije, duhovnosti, etike i estetike je obrnuto proporcionalno znanju današnjeg prosječnog Bošnjaka. Zbog komunističkog zatiranja svega što se odnosilo na vjeru, teških stradanja uleme i školskih i općih usmjeravanja muslimana tokom cijelog XX stoljeća, islamska znanja su skoro nestala iz života prosječnog muslimana, ali i intelektualca. Potrebno je sistematski i dugoročno pokrenuti i omogućiti susrete s vlastitom baštinom. Islamska zajed-

nica će to činiti realizacijom brojnih programa od kojih izdvajamo sljedeće:

a) Tefsir Kur'ana: sedmična predavanja koja mogu trajati više godina, ovisno o kadrovskim mogućnostima. Ona mogu najprije zaživjeti u centrima svih muftijstava, a vremenom i u medžlisima koji za to imaju mogućnosti.

b) Darul-hadis: predavanja iz područja hadisa. Ova predavanja bi bila temeljena na Buharijevom *Sahihu* i drugim zbirkama hadisa, a lokacijski bi bila planirana kao i predavanja u oblasti tefsira.

c) Organiziranje kurseva, u skladu s islamskom tradicijom i novim potrebama, u modernom svijetu zanemarenih živih komunikacija, vratiti će neposredne susrete ljudi, njihovu živu aktivnu ulogu i homogenost. Nema budućnosti čovječanstva bez živog odnosa. Ova živa komunikacija je humanizacija muslimana, ali i njihovo intelektualno utemeljenje i sidrenje.

d) Nasihati (savjetovanja): živi razgovor, dijalog, savjetovanje bila je praksa svih

Allahovih, dž.š., poslanika, njihovih ashaba i uleme. Oni su vodili svoje sljedbenike, nadzirući njihov razvoj (biološki, intelektualni, emotivni, društveni i duhovni), stalno im stojeći na raspolaganju, družeći se i razgovarajući s njima. Stalni zadatak svih u Islamskoj zajednici, od džemata do Rijasetu, i od medrese do fakulteta, jeste da stalno, u formi nasihata, budu uz pojedince i porodice, da djeluju pri svakodnevnom susretu, vršeći nasihat i iršad. Islamska zajednica će izabrati svoje zvanične vaize i angažirati ih prema godišnjem planu. Na svim nivoima Zajednice, a naročito u procesu školovanja, voditi će se briga o odabiru

i obučavanju vaiza.

Socijalni programi

a) Fond za pomoć siromašnim i potrebitim

Članovi Zajednice i drugi koji spadaju u kategoriju siromašnih i potrebitih su korisnici ovog fonda. Fond ima trajni karakter i sredstva zekjata distribuira siromašnim u procentu

koji Rijaset, uz Vijeće muftija i Vijeće za fetve predloži a Sabor odobri. Fond će se pokrenuti odmah od donacija i priloga, a potom će se u njega uključiti sredstva zekjata. On će se puniti i iz drugih izvora namijenjenih za ove svrhe. Svoj rad će organizirati u saradnji s državnim i kantonalnim službama i centrima socijalne zaštite, zdravstvenim institucijama i organizacijama i s drugim sličnim institucijama. U sebe će uključivati odjel za jetime i druge kategorije djece kojima je pomoć potrebna.

b) Fond za pomoć imamima u penziji

Određeni broj imama u penziji živi u vrlo teškim uslovima. Njihove penzije su ponižavajuće niske. Rješavanju ovog pitanja se mora pristupiti sistematično i odlučno. U tu svrhu je neophodno ojačati postojeći Fond za pomoć penzioniranim imamima.

c) Fond za stipendiranje

Ovim fondom bi se osiguravale stipendije potrebitim učenicima i studentima medresa, gimnazija i fakulteta Islamske zajednice, prioritetno, a onda i studentima i učenicima drugih obrazovnih institucija na području Islamske zajednice. Kriteriji po kojima će se određivati pravo na ove stipendije obuhvatat će rezultate u učenju, materijalni status kandidata iz porodica šehida, invalida, službenika Islamske zajednice, te njihove moralne vrline, sklonosti vjerskom radu, angažman u Zajednici, volonterska opredjeljenja, kreativnost...

Sredstva za ovaj fond u početku bi se osigurala od priloga i donacija, a kasnije od redovnih prihoda Zajednice i zekjata „fi sebilillahi“. Fond treba da ima trajni karakter i dinamične sadržaje. U budućnosti treba da razvija samostalnu djelatnost na osiguravanju svojih stalnih i direktnih prihoda.

d) Fond za pomoć povratnicima

Ovaj fond će se brinuti za potrebe povratničkih džemata, ali i za potrebe Bošnjaka općenito u mjestima u koja su se vratili. Njegova prvenstvena namjena je podržavanje povratka na cijeloj teritoriji BiH. Fond će postojati sve dok se ne uspostavi demografska struktura Bošnjaka u BiH iz 1991. godine. Sredstva

za ove namjene će se osigurati iz donacija (domaćih i stranih), priloga, zekjata i „fir-rikaba“, iz sredstava drugih fondova iz inozemstva koji pomažu povratak, zatim iz sredstava Organizacije islamske saradnje, Islamske banke za razvoj i drugih sličnih izvora. Fond će raditi prema pravilima koja su javna, kako bi donatori mogli pratiti realizaciju projekata koje podržavaju. Fond bi trebalo da podržava širok obim vjerskih, kulturnih, sportskih i drugih programa i projekata koji se tiču potreba povratnika.

Društveno korisni projekti

a) Biblioteke

Islamska zajednica će razvijati bibliotečke projekte na temeljima vlastite strategije. Oni će obuhvatiti Gazi Hsurev-begovu biblioteku, biblioteke islamskih fakulteta/ univerziteta, biblioteke muftijstava, medresa i gimnazija, te biblioteke medžlisa, specijalizirane biblioteke i značajne privatne biblioteke. Obogaćivat će se bibliotečki fondovi prema utvrđenim kriterijima o nabavci i poticati znanje, ljubav prema knjizi, čitanju i prevođenju, te praviti baze knjiga u formi savremenih zapisa, koje će pratiti slobodan razvoj tehnike i tehnologije prijenosa teksta i zvuka. Svi bibliotečki fondovi treba da budu dostupni u primarnoj, elektronskoj i drugim formama. Klasični materijali će biti elektronski pohranjeni radi dodatnog čuvanja. Sve biblioteke u Islamskoj zajednici će biti povezane u jedinstven informacijski sistem.

b) Centri za borbu protiv ovisnosti

Moderna društva troše velika sredstva i ulažu značajne napore u istraživanje i suzbijanje ovisnosti. Uprkos napretku, ovaj problem lokalno i globalno na Zapadu raste. Naša zemlja i njeni građani su dio tog procesa, a Agresija na BiH i njene posljedice su doprinijeli pogoršanju ovoga stanja. Sredstva koja stoje društvu na raspolaganju su nedovoljna. Bošnjaci i oni koji potječu iz muslimanskih sredina su sve više izloženi svim vrstama ovisnosti i poroka. Lokalna zajednica, često i porodica, kada su sami, slabi su i ne jaki da

se nose s tim zlom. Islamska zajednica će razvijati strategiju suočavanja s ovim izazovom. Finansijska i druga sredstva za rad centara će se osiguravati iz Zajednice i izvan nje. Bit će poticana i uspostava specijaliziranih vakufa, namijenjenih isključivo za ovu svrhu. Dosadašnja uključenost nekih organa Islamske zajednice u ovakvo djelovanje i dobri rezultati koji su postignuti su potvrda da je Zajednica sposobna da bude aktivna na ovom području. Sinhronizacija aktivnosti ovih centara s drugim programima i projektima Zajednice će uvećati rezultate unutar same Zajednice, ali i bosanskohercegovačkog društva u cjelini.

Materijalno- finansijsko jačanje

Reorganizacijom institucija Islamske zajednice i reformom nadležnosti i djelatnosti potrebno je osigurati da zekatom, sadekatul-fitrom, kurbanima, vakufima, privrednim aktivnostima, donacijama i drugim oblicima prihoda Islamska zajednica na kraju ovog sedmogodišnjeg perioda bude materijalno bogatija i finansijski jača i da podigne socijalni standard svojih zaposlenika na viši nivo. Zajednica će, na ovaj način, osigurati ujednačene plate zaposlenika prema vrsti i složenosti poslova koji se obavljaju, bez obzira na to u kojem organizacionom dijelu Zajednice je neko zaposlen. Tako će se osigurati dignitet imama i drugih službenika i stabilnost finansijskog poslovanja, kao i pokretljivost zaposlenih na svim nivoima i mogućnost planiranja kadrova, programa i zadataka. Obaveza razvoja, reformi i širenja aktivnosti Zajednice neophodno zahtijeva njezino finansijsko i materijalno jačanje, koje je ostvarivo reorganizacijom postojećeg rada i inovacijama koje su moguće i neophodne. To podrazumijeva idžtihad i sistematsko uključivanje potencijala dostupnih u džematima, odnosno znanja i iskustava ljudi izvan formalnih struktura zajednice. Izvori finansijskih prihoda Zajednice su, među ostalim: zekat, sadekatul-fitr, kurban, organizacija hadža, članarina, usluge, donacije, sergije, korištenje vakufa, poslovne djelatnosti itd.

Zekat

Savremeno utemeljenje i dinamiku ova aktivnost Zajednice je dobila dalekovidom fetvom rahmetli Husein-ef. Doze. Bolje razumijevanje mudrosti ekonomskog i društvenog aspekta zekata u ovom vremenu i njegovo organizovanje prikupljanje osiguralo bi ekonomski napredak Zajednice. Sva pravila, procedure i projekti u vezi sa zekatom moraju biti u cijelosti normirani i transparentni. Uključivanje među korisnike zekata svih kategorija ummeta, prema temeljnim načelima ovog propisa, te pravično i efikasno upravljanje tim procesom još više bi usmjerilo obveznike/davaoce zekata prema Zajednici. Na drugoj strani bi oni koji su legitimni korisnici zekata imali adresu gdje bi na uređen način i uz očuvanje vlastitog ljudskog i islamskog dostojanstva realizirali svoje potrebe.

Sadekatul-fitr

U praksi se pokazuje da je sadekatul-fitr institut koji se bolje prihvata kod naših muslimana. Na osnovu provjerljivih pokazatelja, ukupna suma sredstava prikupljena od sadekatul-fitra znatno je veća nego od zekata. Ipak je potrebno znatno više raditi na tumačenju značaja sadekatul-fitra i tehničkoj organizaciji njegova prikupljanja.

Uplate za kurban

Pažljivom analizom nivoa realiziranja akcije kurbana u ovom trenutku u Islamskoj zajednici se može jasno zaključiti da postoji značajna neiskorištena rezerva u izvršenju obaveze kurbana i u menadžmentu njegove realizacije. Postoje još uvijek obveznici kurbana koji nedovoljno prakticiraju ovaj islamski propis. Predstavljanje obaveze kurbana, te njegove svrhe i načina na koje se realizira odnosno olakšavajuće okolnosti za primaoca, svakako bi podiglo svijest o kurbanu i povećalo broj izvršilaca. Kvalitetnim informiranjem i projektima promocije moguće je značajno podići broj „uplata za kurban“ iz dijaspore. Kvalitetnim menadžmentom, transparentnošću procesa ukupno i svakog slučaja pojedinačno, dobrim i objektivnim medijskim informiranjem koordiniranim od strane Zajednice, ovaj proces bi

prerastao u projekt društvenog, socijalnog i humanitarnog značaja prvog reda.

Hadž

Islamska zajednica u BiH uživa monopol u organiziranju hadža u našoj državi. To podrazumijeva veliku odgovornost jer moderni način poslovanja i uvjeti koji se nude za prijevoz i smještaj su takvi da omogućavaju da naši hadžije dobiju uvjete za hadž na nivou standarda GDP/PPP Bosne i Hercegovine. Trajna obaveza Islamske zajednice jeste unapređivanje uvjeta za pripremu i obavljanje hadža. Za troškove organiziranja usluga hadža Zajednica ima pravo naplatiti uslugu od 10%.

Članarina

Članarina je osnovni izvor prihoda Islamske zajednice. Njeno organizirano prikupljanje traži stručno i striktno uspostavljen jedinstven sistem prikupljanja, nadzora i raspodjele sredstava. Takav način organiziranja bi pokazao ozbiljnost funkcioniranja Zajednice što bi ulijevalo povjerenje članovima IZ i dodatno ih motiviralo na rad za njezino jačanje. Pravilnikom o članarini ovo pitanje će biti adekvatno uređeno, a primjena etapno planirana.

Sergije

Ovaj oblik solidarnosti muslimana trebalo bi zadržati iz psiholoških, socijalnih i ekonomskih razloga, ali ga kontrolirano i reducirano primjenjivati. Prije svega, trebalo bi zadržati njegovu namjenu – pomoć za gradnju objekata za islamske svrhe i humanitarne pomoći kod nepogoda i kriza u zemlji i inozemstvu.

Donacije iz inozemstva

Prikupljanje donacija izvan Bosne i Hercegovine i inozemno finansiranje projekata mora biti koordinirano na nivou Zajednice kako se ne bi dogodila konkurencija više različitih projekata na istoj adresi, a time izazvala i konfuzija kod donatora. Ovaj izvor sredstava je veoma važan za Zajednicu i ona ima pravo na to kod međunarodnih islamskih institucija i asocijacija. Što Zajednica bude više organizirana i profesionalna, a rezultati njezina rada mjerljiviji, ona će moći računati na više sredstava iz ovih izvora

Revitalizacija vakufa

Islamska zajednica je uspostavila Vakufsku direkciju sa zadatkom da se brine za postojeće i buduće vakufe. Operativno bi se taj zadatak mogao podijeliti u nekoliko segmenata:

a) Prikupljanje podataka i evidencija vakufa

U prikupljanju podataka i u evidenciji o dosadašnjim vakufima Direkcija je uložila značajan napor. Rijaset i sam reisul-ulema će pitanje vakufa smatrati jednim od svojih najozbiljnijih prioriteta i to će se obznaniti svim strukturama Zajednice. Neophodno je, na osnovu dokumenata i arhiva u Zajednici, državnim institucijama i u privatnom posjedu, na temelju izjava svjedoka i na druge načine evidentirati da vakuf postoji ili je postojao, gdje se nalazi, katastarski ga obraditi i o tome sačiniti evidenciju. To uključuje jednoobrazno evidentiranje i, koliko je moguće, jednoobrazno dokumentiranje na dva nivoa: lokalnom tamo gdje vakuf postoji ili je postojao, i centralno u Direkciji, u pisanoj i elektronskoj formi. Ovaj posao mora biti otvoren sve dok postoji razlog da se još traga za neevidentiranim vakufima.

b) Privođenje vakufa u okvire prava Islamske zajednice posredstvom katastra, suda i restitucijom

Saborska komisija za vakuf je pokrenula inicijativu za prikupljanje novca za Fond za evidenciju, dokumentiranje i privođenje pravu vakufa koja još nije realizirana. Sredstva od donacija bi se uplaćivala na podračun Direkcije za ovaj Fond. Iz njih bi se isplaćivalo honorar ekspertima za katastar za godinu dana, koji bi honorarno djelovali pri svakom muftijstvu u BiH i koordinirali, te stručno usmjeravali realizaciju plana evidencije i dokumentiranja vakufa. Ovo bi olakšalo vođenje tih poslova nadležnima u medžlisima i muftistvima, ubrzalo aktivnosti i smanjilo opstrukcije državnih organa koje se mogu pojaviti. Sredstva za ovaj Fond bi trebalo hitno iznaći, kao i eksperte koji bi u ovaj posao bili uključeni. Drugi nivo u ovom poslu je upisivanje u katastar vakufa koji postoje, a nisu uvedeni. Ovo je ekspertni posao koji treba

voditi kao nastavak prethodnog, ali je potrebno ostvariti i načelo da svaki vakuf, bez obzira na veličinu, mora biti registriran u katastru. Treći nivo je vođenje sudskih sporova. Ovo je krajnje profesionalan zadatak koji treba da vode, pojedinačno ili timski, kvalificirani advokati. Posljednji nivo, ujedno i najteži, jeste povrat vakufa putem restitucije. Islamska zajednica, saradjući sa svim zainteresiranim stranama, mora odlučnije zahtijevati da se donese pravedan zakon o restituciji na nivou Bosne i Hercegovine. U međuvremenu, do donošenja zakona, Zajednica će činiti sve da se vakufska imovina vrati njoj u posjed kako bi raspolagala njome do konačne zamjene. Također, treba pažljivo razmotriti mogućnost finansijske naknade za imovinu čiji povrat nije moguć u prvobitnom stanju. U ovom procesu Islamska zajednica treba da vodi računa ne samo o vlastitoj, vakufskoj imovini, nego i imovini muslimana Bošnjaka koja je duže vrijeme oduzimana legalnim vlasnicima. Proces restitucije bi trebalo koordinirati s drugim vjerskim zajednicama u BiH.

c) Ulazak u posjed, obnova vakufskih dobara, korištenje i razvoj vakufa

Već je spomenuto pitanje privođenja vakufa u pravo, a sada je potrebno realizirati faktičko ulaženje u posjed koje omogućava upravljanje vakufom i njegovo stvarno korištenje. Svaki objekat kojem se može ući u posjed, odnosno nekretninu, trebalo bi odmah preuzeti i početi akcije čišćenja, uređivanja, ograđivanja, popravki, obnove i korištenja. Trenutno je u ovom segmentu potrebno najviše rada jer se svaki dan gube značajna sredstava ako se zadaci ne realiziraju. Na poljoprivrednom zemljištu je potrebno pokrenuti proizvodnju poljoprivrednih kultura. Potrebno je utvrditi mogućnost ukupnjavanja posjeda na području jednog medžlisa, ili, čak, šire, zamjenom parcela i na drugi način. Sredstva za te svrhe treba iznalaziti u namjenskim kreditima, namjenskim projektima i u partnerskim odnosima, po principu partnerstva u projektu s investitorom-partnerom.

Kada su u pitanju objekti i zemljište u urbanim zonama, potrebno je odmah razmo-

triti mogućnost izrade idejnih projekata, *predfizibiliti i fizibiliti* studija za profitabilne svrhe. Potrebno je uspostaviti *rivolving* Fond Direkcije za izradu projekata koji će imati profitabilni karakter. Objekti profitabilnog karaktera (poslovni prostori: uredi, prodavnice, trgovački centri, stanovi, garaže, parkinzi itd.) bi se gradili vlastitim sredstvima Zajednice, kreditima, donacijama, u partnerstvu s domaćim i stranim investitorima. Partnerstvo ne bi uključivalo vlasništvo nad zemljom, a raspolaganje objektima bi ugovorom bilo ograničeno na određeno vrijeme.

d) Razvijanje kulture uvakufljenja kod nove generacije muslimana

Najznačajniji potencijal ekonomskog jačanja Islamske zajednice u budućnosti leži u ekonomskoj snazi muslimana i njihovoj sposobnosti i spremnosti da dio svoga imetka uvakufe. U vrijeme prethodnog državnog režima, ti kapaciteti su bili veoma ograničeni. U periodu nakon Agresije na BiH, iako su privatno vlasništvo i preduzetništvo dozvoljeni, privatni potencijali muslimana u Bosni i Hercegovini su bili limitirani i usmjereni na obnovu. Sada je stanje drugačije. Materijalni status članova Zajednice je bolji, privatno poduzetništvo jače, a dijaspora predstavlja značajan ekonomski potencijal. Zajednica mora razviti edukaciju i promociju u pravcu pozivanja na uvakufljenje. Uvakufljenje treba da postane cilj svakog muslimana koji je član Zajednice. To mora biti mjera njegovog osobnog ostvarenja kao ličnosti. To je trajan zadatak i misija Zajednice, i to treba da bude osobna težnja svakog njezinog člana, muškarca i žene. Vakufi mogu biti individualni, ali i zajednički. Zajednički vakufi u obliku konkretnih projekata su znak zrelosti ummeta za poslovanje u modernom svijetu. Značajan oblik uvakufljenja može biti uvakufljenje zemljišta od onih muslimana koji su odselili iz zemlje i koji nemaju interesa ili mogućnosti da je obrađuju. Direkcija treba da napravi projekt koji će joj osigurati dobivanje punomoći od vlasnika, pravne usluge i privođenje takvog zemljišta u vlasništvo Islamske zajednice. Zajednica će uložiti napor da osigura da se ovo zemljište,

kao vakufsko, ne oporezuje. Sinergija vakufskih projekata, projekata obrazovanja u Zajednici i humanitarnih projekata Zajednice dala bi višestruke rezultate. Kao prirodni nastavak spomenutih djelatnosti materijalnog jačanja Zajednice su ostale ekonomske aktivnosti koje Zajednica vodi samostalno ili u saradnji s drugima. Sve njezine ekonomske i finansijske aktivnosti moraju biti utemeljene na principima halala i moraju se obogaćivati trajnim idžtihadom. Širok je obuhvat poslova u kojima Zajednica može ostvarivati svoje ekonomske ciljeve i interese.

Novi projekti privređivanja

Moderni život i ekonomsko poslovanje su nezamislivi bez raznih oblika osiguranja putem osiguravajućih društava. U svijetu postoje razvijeni halal-oblici osiguranja koji se danas sve uspješnije primjenjuju. Islamsko bankarstvo i islamsko osiguranje su u snažnoj ekspanziji širom svijeta, a sadašnje ekonomsko i finansijsko stanje u svijetu im još više idu na ruku. U Bosni i Hercegovini nema društava koja se bave islamskim osiguranjem pa je to prilika da Zajednica prva pokrene takav posao. Iskustvo koje posjeduju malezijska osiguravajuća društva su među najboljima i bilo bi dobro uključiti ih kao partnere u tom biznisu. Inicijalna sredstva, koja prema bosanskim propisima nisu velika, može osigurati sama Zajednica, a dio kapitala bi se mogao osigurati od investitora iz naše zemlje, posebno većeg broja malih dioničara što bi osnažilo promociju tog osiguravajućeg društva. U svojoj mreži džemata, Zajednica ima jedinstvenu poziciju za promoviranje islamskog bankarstva i islamskog osiguranja, što je stavlja u poziciju ozbiljnog pregovarača s partnerima. Zajednica će pažljivo pratiti poslovne prilike i mogućnosti ulaganja u sve oblike halal-poslovanja u zemlji i inozemstvu. Ovisno o svojim mogućnostima i procjenama, vršit će ta ulaganja. Posebno će se angažirati na podsticanju doniranja dionica Zajednici, u bilo kojem iznosu, bilo koje halal-djelatnosti, bilo gdje u svijetu. Zajednica će uspostaviti vlastitu agenciju za upravljanje svojim dionicama, koje može zadržati u vlasništvu, trgovati njima

ili ih transformirati u vakufe, ili kao gotovinu ulagati u svoje vlastite biznise.

Stambeno zbrinjavanje službenika Islamske zajednice

Zajednica će pokrenuti projekt trajnog karaktera, kojim će pomagati imamima, muallimama, muderrisima i drugim zaposlenim u Zajednici da na stalnoj osnovi rješavaju svoje stambeno pitanje. Praksa stambenog zbrinjavanja službenika IZ je različita i bez zadovoljavajućih efekata. Oni su uglavnom smješteni u „imamskim kućama“ ili „vakufskoj imovini“. Ništa od toga nije njihovo vlasništvo. Nakon prestanka radnog odnosa, ili nakon premještaja, oni taj stan napuštaju. Plate im često ne dozvoljavaju da grade vlastitu kuću ili kreditom kupuju stan. Porodice im žive decenijama u stambenoj „neizvjesnosti“ ili strahu da mogu ostati stambeno nezbrinuti. Ovim projektom Zajednica će omogućiti da njeni službenici pod povoljnim uvjetima uzmu kredit i finansiraju nabavku stana/kuće, na mjestu koje sami izaberu. Kreditna sredstva bi bila sindikalizirana od prihoda Islamske zajednice, građevinskih kompanija, *revolving* fonda iz inozemstva i uplata samih kupaca, a Zajednica bi svojim poslovnim aktivnostima osiguravala konkurentnu cijenu stambenog prostora. Povoljnijim kreditom, povoljnijom cijenom stambenog prostora i kvalitetnim planiranjem gradnje i isporučivanja stanova, osiguralo bi se trajno rješenje vlastitih stambenih jedinica i sigurnost odnosno dodatna motiviranost zaposlenih u Zajednici. Ukupna poslovna djelatnost Zajednice bila bi pažljivo planirana, vođena i nadzirana. Sve aktivnosti i poslovne odluke bi se stalno prilagođavale razvoju ekonomije u zemlji i svijetu, novim tehnologijama i saznanjima, vodile odgovornošću dobrog domaćina.

ZAKLJUČAK

U zaključku želim reći da je ovaj program sažetak Nacrta strategije razvoja Islamske zajednice, koja će, ako ovaj program dobije konačnu podršku Izbornog tijela, biti cjelovito urađena u roku koji će biti preciziran od strane Sabora Islamske zajednice, uključivanjem svih

intelektualnih potencijala Islamske zajednice, kao i stručnjaka koji nisu zaposleni u Islamskoj zajednici, ali su njeni članovi. Ovaj program je nedvosmislen izraz kontinuiteta i noviteta. Moje opredjeljenje kao kandidata za ovu časnu i odgovornu dužnost je odlučno u pogledu nastavka onih projekata u Islamskoj zajednici koji su se pokazali uspješnim i u kojima su sudjelovali mnogi pregaoci među vama. Istovremeno, neću oklijevati da otvorimo novu stranicu i započnemo novo poglavlje u onim sektorima djelovanja Islamske zajednice za koja već postoji saglasnost ili se naknadno utvrdi da su nedovoljno kvalitetno i uspješno organizirani.

Na temelju dosadašnjeg iskustva, vjerujem da se uspjeh može postići samo na bazi timskog rada, harmoničnih međuljudskih odnosa i uključenosti svih intelektualnih kapaciteta Islamske zajednice.

Završit ću dovom Allahu Uzvišenom da nas vodi u našim poslovima i odlukama i da nas On uputi na najbolja rješenja, bez obzira na naše želje i nadanja. Gospodaru naš, podaj nam dobro i na ovom i na onom svijetu, i sačuvaj nas džehennemske vatre. Amin!

DR. ENES LJEVAKOVIĆ

Mnogo je izazova i poslova koji očekuju novoizabranog **reisu-l-ulemu** nakon primanja **menšure** i preuzimanja dužnosti poglavara Islamske zajednice. Na vrhu prioriteta, prema mom očekivanju, trebali bi biti sljedeći poslovi i aktivnosti:

1. izrada novog Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini kojim će se urediti organizaciono ustrojstvo Zajednice, posebno odnosi sa islamskim zajednicama u Hrvatskoj, Sloveniji i Srbiji te bošnjačkoj dijaspori;
2. dovršenje/zaokruženje normativne regulative u svim oblastima koje je neophodno urediti odgovarajućim pravnim aktima i dokumentima, uz popunu pravnih praznina i nedorečenosti u postojećim normativnim aktima, posebno kada je riječ o Izbornim pravilima, uključujući i Pravilnik o izboru **reisu-l-uleme**;
3. utvrđivanje principa i osnova kadrovske politike; reorganizacija službi Rijasetu uz preciziranje nadležnosti i opisa poslova svakog uposlenika; neophodno je precizirati uvjete za svaku rukovodeću ili stručno-konsultativnu poziciju u strukturi IZ-e. Kao primjer nepreciznosti normativnih akata navodim odredbe Ustava IZ-e u BiH kojima se u nadležnost muftije stavlja davanje fetvi, a da istovremeno nisu precizirani uvjeti koji osiguravaju stručnost i kompetenciju za takvu djelatnost;
4. analiza duhovnog stanja Zajednice sa posebnim osvrtom na djelovanje tzv. alternativnih pokreta, grupa i sekti koje podrivaju jedinstvo IZ-e;
5. sagledavanje stanja i iznalaženje adekvatnih modela reorganizacije i reforme odgojnih, obrazovnih i naučno-istraživačkih ustanova IZ-e;
6. uređenje odnosa sa državom, političkim subjektima i medijima.

Ovo su samo neki od prioriteta kojima bi se trebala baviti nova administracija u vrhu IZ-e. Šta će od toga biti učinjeno zavisi od mnogo faktora, od kojih su neki objektivnog, a drugi subjektivnog karaktera.

MUSTAFA SUŠIĆ

Povoljna je okolnost to što je novoizabrani Reisu-l-ulema čovjek iz vrha strukture Islamske zajednice, a to znači da ima dobar uvid u ono što je riješeno i u ono što nije riješeno u okvirima Islamske zajednice. On će sam imenovati svoje savjetnike pa mu, reklo bi se, samozvani savjetnici i nisu potrebni. Ali, ako me već pitate o tome, onda ja smatram svojom obavezom da iznesem svoja razmišljanja. Funkcija **Reisu-l-uleme** je javna stvar i tiče se svih muslimana. Aktivni sam učesnik u svim zbivanjima u Islamskoj zajednici u posljednjih četrdesetak godina, pa smatram da mogu o tome kompetentno zboriti.

Sam novoizabrani **Reisu-l-ulema**, u svom prvom obraćanju muslimanskoj javnosti, nakon izbora na tu funkciju, rekao je da će mu jedan od prioriteta biti pokretanje procedure promjena Ustava Islamske zajednice u BiH. U okvirima tih promjena, po meni, treba trajno riješiti odnose sa Islamskim zajednicama u susjednim zemljama koje sebe smatraju sastavnim dijelovima ove Zajednice. Mislim prije svega na Islamske zajednice u R. Hrvatskoj, R. Sloveniji i R. Srbiji. Sadašnje stanje je neodrživo. Naime, ove zajednice jesu sastavni dio Islamske zajednice u BiH, ali Islamska zajednica u BiH nije sastavni dio ovih Zajednica. Ove Zajednice imaju svoje predstavnike u zajedničkom Saboru, ali Islamska zajednica u BiH nema nikakav nadzor nad radom i djelovanjem tih Zajednica. Čak ni ono što je šerijatski najnužnije da bi se sve Zajednice mogle smatrati sastavnim dijelom jedinstvene Zajednice, a to je da **Reisu-l-ulema** Islamske zajednice u BiH izdaje murasele tamošnjim hatibima i muderisima, a time i da nadzire njihovo djelovanje – ne postoji.

U životnoj praksi imamo slučaj da na adresu Ustavnog suda IZ-e u BiH, iz Islamske zajednice u Hrvatskoj, sa njenim memorandumom i njenim pečatom, stiže dopis u kome se konstatuje da ovaj Sud nije nadležan za Islamsku zajednicu u Hrvatskoj. Dobro, može biti i tako, ali to treba pravno regulisati, jer ispada kao da Islamska zajednica u BiH prisiljava Islamsku zajednicu u R. Hrvatskoj da bude u njenom sastavu.

Tamo se također izdaju fetve, koje su iz domena ibadeta, mimo Vijeća za fetve koje postoji u okvirima Islamske zajednice u BiH. Riječ je o fetvi po kojoj se teravih-namaz zvanično svodi na osam rekata. Za takvu fetvu nije nadležan niti jedan alim na svijetu. Pojedinaac može klanjati onoliko rekata koliko hoće ili ne klanjati ni jedan. To je njegova stvar. Međutim, institucije nemaju nadležnosti da samovoljno ulaze u tu oblast.

Odnos sa Islamskim zajednicama iz Srbije takođe se mora što prije ustavno urediti. U postojećem Ustavu IZ-e u BiH, stoji da se u sastavu Islamske zajednice u BiH nalazi i Mešihat Islamske zajednice Sandžaka. U ustavu tog Mešihata, koji nosi naslov Ustav Islamske zajednice u Srbiji, nema ni pomena o tome da je ta Zajednica sastavni dio Islamske zajednice u BiH. Osim toga, kao što je poznato, danas ta Zajednica ne pokriva više od polovine srbijanskog dijela Sandžaka, a dio koji pripada R. Crnoj Gori, u sastavu je Samostalne Islamske zajednice u Crnoj Gori. U Saboru Islamske zajednice u BiH postoje ljudi koji, navodno, predstavljaju muslimane iz tog dijela Sandžaka i ako oni nemaju nikakav izborni legitimitet, jer ih tamo niko nije birao, nego su oni imenovani od nekoga koji sebe smatra kompetentnim za to. Smatram da Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini treba da zauzme neutralan stav prema Islamskim zajednicama u R. Srbiji, sve dok se tamo ne formira jedinstvena Zajednica. Onog momenta kada se tamo formira jedinstvena Islamska zajednica, Islamska zajednica u BiH treba uspostaviti mogući oblik saradnje sa tom Zajednicom. Svako emotivno vezivanje za samo jednu verziju te Zajednice je štetno po muslimane u toj državi.

U okvirima promjene Ustava Islamske zajednice u BiH, po meni, moraju se iz tog Ustava izbaciti termini Bošnjaci i bošnjačko, a mjesto toga koristiti musliman i muslimansko. Naime, u postojećem Ustavu, čl. 4. stoji odrednica da se ovaj Ustav temelji ... i na islamskoj tradiciji Bošnjaka. U amandmanu na Ustav IZ-e sa aprilskog zasjedanja Sabora ove godine unesena je novina u član 1, iza stava 2. dodaje se stav 3. i 4. Iza stava 4. sada stoji Islamska zajednica u BiH je dužna brinuti se o vjerskim potrebama Bošnjaka u Crnog Gori, Kosovu, Makedoniji i Albaniji. Unošenje nacionalnog određenja u naziv Islamske zajednice, sa šerijatskog stajališta je neodrživo. Nema nacionalnih Zajednica u muslimanskom svijetu. Naša zajednica može biti definisana samo kao Islamska zajednica muslimana u BiH kao i onih muslimana koji žive izvan države matice i koji tu Zajednicu osjećaju kao svoju. Zašto bi se naša zajednica, recimo, više brinula za vjerske potrebe muslimana Bošnjaka u Srbiji od brige za tamošnje muslimane Albance, Rome ili neke druge koji se nacionalno određuju kao pripadnici nekog drugog naroda koji tamo postoji. Šerijatskih argumenata za takav odnos prema tim muslimanima nema.

Ništa se dramatično neće desiti ako se ove Zajednice potpuno osamostale, ako već ne mogu ili neće da se konstituišu kao jedinstvena funkcionalna Islamska zajednica. Ne postoji primjer, u muslimanskom svijetu, da se nadležnosti vjerskih zajednica prelijevaju preko državnih granica.

Reisu-l-ulema treba da svoje djelovanje svede na one stvari koje Ustav IZ-e definiše kao njegovo poslanje. To znači da on ne treba da se bavi niti nacionalnim niti državnim pitanjima kao ni pitanjima Ummeta. Njegov prioritet treba da bude džemat. Bez džemata nema ni Zajednice niti Ummeta.

Smatram da treba odmah pristupiti izradi protokola za sve nivoe Islamske zajednice, jer je primjetna improvizacija na gotovo svim islamskim manifestacijama, čak i onima najvišeg ranga. Vrijeme u kojem živimo takve stvari ne oprašta.

ZIJAD LJEVAKOVIĆ

Za Islamsku zajednicu u Bosni i Hercegovini, pored ostalog, možemo reći da je Zajednica u razvoju. Razvoj je neminovan, nužan i nametnut promjenama koje se događaju ovdje i oko nas. Zajednica ima potrebu da se razvija, jer struktura u kojoj obitava postaje tijesna i traži proširenje sistematske, normativne i administrativne naravi. Veliki broj oblika organizacije Islamske zajednice traži proširenja, preciziranja postojećih ili potpuno nova normativna rješenja.

Jedno od važnih pitanja jeste odnos suverenih država oko nas i Islamske zajednice. Hrvatska iduće godine postaje punopravna članica Evropske unije, a Slovenija je u Evropskoj uniji. U tim i drugim državama i u svijetu imamo muslimane državljane BiH. Neki su ostali državljani BiH, a drugi su već državljani drugih država i bez prava na dvojno državljanstvo ostali bez državljanstva Bosne i Hercegovine. Da li Islamska zajednica prema normama međunarodnog prava ima mogućnosti organizirati ili uticati na organizaciju vjerskog života muslimana, građana drugih država? Ovakva pitanja će tražiti rješenja.

S obzirom na narasle vjersko-obrazovne potrebe Vjersko-prosvjetne službe, da bi ih zadovoljila, mora imati drugačije sistematsko, normativno i administrativno ustrojstvo unutar Islamske zajednice. U programima rada koje su ponudili kandidati za **reisu-l-ulemu**, a i

u programima novoizabranog **reisu-l-uleme** muftije tuzlanskog Huseina ef. Kavazovića su naznačeni pravci promjena koji su sistematske naravi uz zadržavanje kontinuiteta koji osigurava stabilnost. Program je ujedno i obećanje da će biti realiziran ukoliko bude izabran za **Reisu-l-ulemu**. Svake promjene koje budu predmet razrade unutar Zajednice moraju sadržavati i programske ciljeve izabranog **reisu-l-uleme** kao dio datih obećanja onima koji su ga izabrali. Mnogi koji dugo prate organizaciju Islamske zajednice smatraju da ima potrebe i nužnosti za pokretanje rasprave oko novih sistemskih rješenja unutar Zajednice, kao što je otvoreno pitanje promjene ustava, a poslije promjena ustava nužno mijenjati normative koji su iz njega proizašli.

Promjene postaju obaveza i bilo bi dobro da se u njih uključe pripadnici Islamske zajednice, ali i oni koji misle da mogu dati svoj doprinos.

DŽEVAD HODŽIĆ

Izbor **reisu-l-uleme** u nedavno završenom izbornom procesu koji će uskoro biti krunisan svečanom inauguracijom odnosno predajom menšure novoizabranom **Reisu-l-ulemi** predstavlja prvorazredni čin, prvenstveno, u vjerskom životu muslimana Bošnjaka ali i u bosasnkohercegovačkom društvu u kojem, kroz jedinstvo i zajedništvo, Islamska zajednica potvrđuje svoju spremnost da se na principu izbornog povjerenja povijesno kreće a to znači odgovorno vrši svoju misiju i suočava s izazovima.

Šta bi trebalo da bude prioritet u radu i djelovanju Islamska zajednice u narednom razdoblju? Usudio bih se na postavljeno pitanje odgovoriti u donekle zaoštrenoj formi. Prioritet bi trebao biti – postavljanje prioriteta.

Znam da će za Islamsku zajednicu na čelu s novoizabranim **Reisu-l-ulemom** prvi veliki zadatak biti izrada novog Ustava Islamske zajednice, što će zapravo značiti značajne konceptualne, organizacione, institucionalne i, pretpostavljam, administrativno-teritorijalne reforme u budućem radu i djelovanju Islamske zajednice.

Pa ipak, kada govorim o prioritetu da se sistemski i planski, prospektivno i strateški postave prioriteti, ja u prvi plan u ovoj, u stanovitom smislu, prigodničarskoj prilici, ističem jedno mentalitetno pitanje, pitanje koje se tiče nekih naših zastarjelih navika, svijesti svih nas, Zajednice u cjelini. Hoću, naime, da naglasim važnost planiranja. Jer, jedino se na taj način mogu uopće imati prioriteti. A kada je riječ o planiranju, o tome sam i u nekim ranijim prilikama govorio, mi tu ne stojimo baš najbolje.

Da budem još konkretniji: Uz vaktiju koju svake godine objavljujemo u „Takvimu“ a iz koje znamo kada će naredne godine početi ramazan, u koliko će sati, naprimjer, 23. jula naredne godine biti ikindija namaz, kada će biti Lejle-i-miradž, mi treba da imamo i naš godišnji, srednjoročni i dugoročni *takvim* naših drugih poslova, zadataka, aktivnosti i zaduženja.

Dakle, neka mi se ne zamjeri što zaključujem pomalo lapidarno i metaforički: naš prioritet treba biti ,dopuna' sadržaja *takvima* Islamske zajednice.

MUSTAFA HASANI

Tri su operativna principa islamskog vodstva, kako ih definiše Hišam Altalib. To su: šura ili međusobno dogovaranje, pravednost i sloboda misli. Ovi principi se međusobno uslovljavaju i ako se zakaže na jednom ni druga dva neće biti ostvarena, bar ne u kapacitetu za koji se može kazati da je islamsko vodstvo. O čemu se radi?

Šura je kur'anski princip međusobnog dogovaranja. Božiji Poslanik, a. s. je velik kao čovjek i lider i uspio je u svojoj misiji, kako to kaže prof. Hilmo Neimarlija, zato što je činio, stvarao prostora, poticao ljude oko sebe da budi veliki, a ne da svojom veličinom zaguši sve ostale. Šura omogućava da zajednicu čine njeni aktivni članovi, odnosno da budu familijarni sa aktivnostima i projektima koje vodi. Treba napomenuti da ovdje govorim o institucionalnoj šuri ili šuri unutar zvaničnih foruma, a ne mimo sjednica i zvaničnih organa koji su nadležni za pitanja koja se tretiraju. Bolesna je zajednica ili organizacija kada se zvanični forumi vode forme radi, a stvarna vlast se ostvaruje negdje drugo.

Pravednost je opće načelo oko kojeg nema dvojbe, međutim, pitanje jeste kako je ostvariti. Pravednost se u principu postiže principijelnošću i dosljednošću bez obzira na lične interese i druge posebnosti. Pravednost je uvijek dvostrana, pa je biti principijelan izuzetno teško, ali jedino isplativo. Principijelnost se u zajednici i organizaciji postiže poštivanjem prava i izvršavanjem obaveza, a ona su normirana ili bi trebala biti u normativnim aktima. Ako određena ponašanja nisu normirana ili se postojeća trebaju mijenjati jer su zastarjela, tj. ne prate stvarnost, onda to spada u prioritetan zadatak svakog lidera. Kad je riječ o nama, onda, općenito govoreći, primijetna je velika doza normativne nekulture te bi u tom smislu bio jedan od prioritetnih zadataka novog menadžmenta kako u izradi normativnih akata tako i discipliniranju članova i organa po pitanju primjene istih.

Sloboda misli jeste lični stav samih članova zajednice. Pitanje jeste koliko se sami članovi odriču vlastitog mišljenja i slobode. Lider treba da ostvari ambijent u kojem će članovi imati priliku da izraze svoje mišljenje, kritiku i ideju, a na njima jeste da li će tu priliku iskoristiti. Samim tim vrlo je bitno pitanje za lidera: ko su mu saradnici?! Od saradnika koji se uvijek slažu i klimaju glavom malo fajde ima. Samo u ambijentu u kojem su ljudi slobodni da iznesu svoj stav, ideju, pa i kritiku, može se doći do boljeg i kvalitetnijeg rješenja. Naravno, lider treba pokazati umijeće ne samo slušanja nego i da poslušna rješenja koje je argumentirano i dobro. Na ovaj način oslobađaju se kreativne snage koje će biti od pomoći stvaranju opće vizije rada i budućeg djelovanja zajednice. I sa ovim principom ostvaruje se značajan zadatak a to je da se članovi organizacije i zajednice identificiraju sa svojom institucijom, jer ih ona poštuje, cijeni njihovo mišljenje ili ideju, pa i onda kada ista nije prihvaćena.

DŽEVAD PLEH

Mislim da će novo rukovodstvo IZ-e sa **Reis-ul-ulemom** koji je do sada kao tuzlanski muftija 19 godina uspješno rukovodio jednim značajnim muftilukom, znati prepoznati prioritete i ispravno postaviti Zajednicu kako prema unutra tako i prema vani. No, ako *Muallimov forum* želi da se ova tema otvori i na njegovim stranicama, ja bih rekao slijedeće:

Potrebno je obratiti pažnju na imamsku aktivnost IZ-e i preko VPS Rijaseta pokrenuti izradu moralnog i profesionalnog kodeksa imama, kao i jednog prikladnog pisanog uputstva za rad u džematu koje bi sadržavalo neka važna polja njegovog djelovanja, ali i kritiku nekih nedopustivih pojava u imamskom radu, tipa sve prisutnijeg liječenja zapisa i pretjerane komercijalizacije vjerskih usluga, zatim odstupanja od ustaljene vjerske prakse hanefijskog učenja itd. Nakon toga pristupiti iznalaženju najboljih rješenja za poboljšanje materijalno-statusnog položaja imama. Gdje god je to moguće – zaposliti i pomoćnog imama.

Što se tiče odgojno-obrazovnih aktivnosti Zajednice, potrebno je ulagati dodatne napore na kvalitetnom osposobljavanju kadrova koji će u duhu najboljih tekovina naše tradicije Islama predano i kompetentno djelovati, od muallima u mektebima i nastavnika u školama, do hatiba i muderrisa. U tom smislu najveću odgovornost ima FIN, ne samo da ponudi obrazovanje nego i da profilira učitelje i imame u našem vremenu. Što se tiče medresa, potrebno je dovršiti programsku reformu kojom će one i konačno postati elitne srednje škole sa solidnim ili najboljim pretpostavkama za sve vrste studija sa brižljivo provedenim odgojnim planom. Kroz segment odgoja i vjerske predmete pratiti i prepoznavati one koji jesu za studij na FIN-u i tamo ih usmjeravati. Za druge studije pojačati matematiku, engleski jezik, informatiku i izbornu nastavu.

U postavljanju Zajednice prema vani mislim da treba raditi na relaksaciji odnosa prvo sa medijima, a zatim sa društveno-političkim instancama i drugim vjerskim zajednicama, kako ovdje kod nas, tako i šire. Naše toliko ponavljanje riječi islamofobija u medijskom prostoru neće je ni smanjiti ni dokinuti, naprotiv. Kroz svoj položaj, ulogu i djelovanje u društvenom kontekstu bližeg i šireg okruženja Islamska zajednica treba stalno nastojati da nudi rješenja, a nikako da bude problem.

Iako spadaju u prioritete, ovdje ne mislim šire zahvatati materijalno-finansijsku osnovu zajednice, *harči-muhasebu*, ustanovu zekata, izdavačku djelatnost, organizaciju hadždža, vakufe, medije IZ-e. Na ovim poljima već ima značajnih rezultata i treba ih nastaviti uvećavati.

Za sve ove prioritete potrebno je izgraditi tim kroz koji će se okupiti veliki broj kompetentnih ljudi na njihovom osmišljavanju i provođenju. Zdravom motivacijom, koordinacijom i predanim radom uz dobro zadate pravce i postavljene ciljeve, uz Božiju pomoć rezultati neće izostati.